

Belangrijke vondsten van Veenmosorchis (*Hammarbya paludosa* (L.) Kuntze) in 2005

Rein Leguijt* & Arthur van Dulmen**

* Westzanerdijk 105, 1507 AC Zaandam; e-mail: hella.rein@planet.nl

** p/a Stichting FLORON, Postbus 9514, 2300 RA Leiden;
e-mail: floron@floron.leidenuniv.nl

Eind juli 2005 bezochten Arthur van Dulmen, Wout van der Slikke en Rein Leguijt een aantal rietlanden in de Weerribben in Noordwest-Overijssel. Eerstgenoemden werkten in opdracht van FLORON om de verspreiding en de aantallen van de Groenknolorchis (*Liparis loeselii*) in kaart te brengen. Laatstgenoemde leverde als vrijwilliger hand- en spandiensten. Tijdens dit bezoek werden drie groeiplaatsen van Veenmosorchis (*Hammarbya paludosa*) ontdekt (Fig. 1), met in totaal meer dan 200 bloeistengels (Fig. 2). Arthur was kort daarvoor een groeiplaats met twee exemplaren in de Wieden tegen gekomen in het kader van een FLORON-vegetatieonderzoek voor Natuurmonumenten.

Fig. 1. Een beeld van de Weerribben, met plas en veenmolen. Voor Veenmosorchis (*Hammarbya paludosa* (L.) Kuntze) is dit een belangrijk gebied in West Europa. Foto: Wout van der Slikke.

Alle vier groeiplaatsen in Noordwest-Overijssel waren gelegen in drijvende Veenmosrietlanden (Pallavicinio-Sphagnetum). In de Wieden in een wat zuurdere en drogere fase met weinig kruiden en in de Weerribben in de kruidenrijke en meer gebufferde fasen. Bij de eerstgevonden bloeistengels in de Weerribben werd een soortenlijstje gemaakt met de omringende soorten. Op een oppervlakte van 1×1 meter werden de volgende soorten aangetroffen: Ronde zonnedauw (*Drosera rotundifolia*), Zachte berk (*Betula pubescens*; zaailingen), Grote kattenstaart (*Lythrum salicaria*), Groenknolorchis, Moerasvaren (*Thelypteris palustris*), Paddenrus (*Juncus subnodulosus*), Moerasviooltje (*Viola palustris*), Waternavel (*Hydrocotyle vulgaris*), Riet (*Phragmites australis*), Kale jonker (*Cirsium palustre*), Melkeppe (*Peucedanum palustre*), Watermunt (*Mentha aquatica*), Grote wederik (*Lysimachia vulgaris*), Grauwe wilg (*Salix cinerea* subsp. *cinerea*), Wateraardbei (*Comarum palustre*), Ronde zegge (*Carex diandra*), Moeraszoutgras (*Triglochin palustris*), Moeraskartelblad (*Pedicularis palustris*), Veelbloemige veldbies (*Luzula multiflora* subsp. *multiflora*), Moeraswalstro (*Galium palustre*) en Kleine valeriaan (*Valeriana dioica*). De moslaag werd gedomineerd door (waarschijnlijk) Fraai

veenmos (*Sphagnum* cf. *fallax*) met een bedekking van 90%.

Het was opvallend om te zien, dat op alle drie vindplaatsen in de Weerribben Veenmosorchis op de rand van veenmospakketten stond, waar de invloed van bevoeiingswater en overstromingswater uit de sloot ophield. Binnen enkele decimeters bevonden zich steeds open, trilveenachtige vegetaties met soorten als Groenknolorchis, Ronde zegge en Schorpioenmos (hier vooral Rood Schorpioenmos, *Scorpidium scorpioides*, en soms Geel Schorpioenmos, *Hamatocaulis vernicosus*). Op twee plaatsen waren de percelen omkaad en werd jaarlijks water met molentjes (Fig. 1) of met pompen opgebracht om de rietgroei te bevorderen. Op het derde perceel kon het relatief schone en gebufferde slootwater via nog niet geheel verlande plasjes tot in het perceel komen. Ook de vindplaats in de Wieden bevond zich langs de rand van bevoeiingswater in een veenmospakket, maar hier zonder de aanwezigheid van andere bijzondere soorten.

Fig. 2. Habitusfoto van Veenmosorchis (*Hammarbya paludosa* (L.) Kuntze) op een groeiplaats in Friesland, namelijk 'Alde Feanen' nabij Eernewoude. Foto: Wout van der Slikke.

Veenmosorchis gaat al heel lang sterk achteruit in Nederland – en ver daarbuiten! De recente vondsten van deze soort betekenen daarom een flinke opsteker. In ons land lijkt het toekomstperspectief voor Veenmosorchis in de Weerribben nog het meest gunstig te zijn, gezien de recent verbeterde hydrologische omstandigheden en het uitstekende beheer van Staatsbosbeheer ter plaatse.

Wordt 2007 een klavertjesjaar?

Eddy Weeda (Alterra, Wageningen UR, Postbus 47, 6700 AA Wageningen;
e-mail: Eddy.Weeda@wur.nl)

Met de klavertjes in het woord ‘klavertjesjaar’ worden de eenjarige soorten uit het geslacht *Trifolium* bedoeld. Daarvan telt Nederland er acht, waaronder twee strikte winterannuëllen: Gestreepte klaver (*T. striatum*; Fig. 1) en Vogelpootklaver (*T. ornithopodioides*; Fig. 2). Deze twee verdienen in 2007 speciale aandacht vanwege de zachte en regenrijke winter die we achter de rug hebben. De aantallen van beide klavertjes wisselen sterk van jaar tot jaar. Hoe meer regen en hoe minder vorst het winterhalfjaar brengt, des te meer planten halen het bloeistadium. De bloei van Gestreepte klaver duurt uitzonderlijk kort en valt omstreeks de eerste week van juni. Vogelpootklaver, die ook in de tweede helft van de lente bloeit, spreidt de bloei over een paar weken.

Voor beide klavertjes worden speciaal in de aandacht aanbevolen:

- de IJsselmeerkust, onder meer van Gaasterland,
- de Waddenzeedijken.

Verder zou de oude vindplaats van Vogelpootklaver op Walcheren (Oostkapelle, ten noorden van Zeeduin) nog eens op de knieën afgekropen kunnen worden. Gestreepte klaver heeft een ruimere verspreiding en komt behalve aan de kust ook in een aanzienlijk deel van het rivierengebied voor. Hier volgen enkele ‘oude’ vindplaatsen en gebieden die nog eens onder de loep kunnen worden genomen:

- zandige dijkjes in het zuidoosten van Zeeuwsch-Vlaanderen (rand Vlaams district), op Schouwen en op Voorne,
- de duinstrook van Walcheren en Schouwen,
- de hoge randen van de rivierdalen in Midden-Limburg en Gelderland.